

**कापूस हंगाम २००६-२००७ मधील
कापूस खरेदीबाबत**

**महाराष्ट्र शासन,
शासन परिपत्रक क्रमांक-कापूस-१००६/प्र.क्र.१०२/१०-स
सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग,
मंत्रालय विस्तार, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : ४ जानेवारी, २००७.**

शासन परिपत्रक :- शासन निर्णय समक्रमांक दिनांक ४.११.२००६ अन्वये हंगाम २००६-०७ मध्ये दिनांक ६.११.२००६ पासून राज्यातील वेगवेगळ्या भागामध्ये कापूस खरेदी महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघामार्फत चालू आहे.

कापूस खरेदी सुरळीत पार पाडण्यासाठी शासन स्तरावरून आणि पणन संचालनालयाकडून वेळोवेळी सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत. तथापि, बाजार समित्यांच्या संबंधी प्रश्न व अडचणी समजावून घेण्यासाठी दिनांक १५.१२.२००६ रोजी मा.मंत्री (पणन) व मा.राज्यमंत्री (पणन) यांनी कापूस उत्पादन करणाऱ्या जिल्ह्यातील सर्व बाजार समित्यांची बैठक आयोजित करून त्यांच्या अडीअडचणीबाबत चर्चा केली. तदनुसार कापूस खरेदीमध्ये सुसूत्रता रहावी म्हणून खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत :-

(१) महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघाला शासनाच्या वतीने अभिकर्त्याची भूमिका पार पाडावयाची असल्यामुळे या संबंधी त्यांनी ठोस नियोजन करावे. एकूण कापसाचे उत्पादन लक्षात घेवून बाजार समितीमार्फत उपलब्ध करून देण्यात येणाऱ्या सोयीसुविधांची क्षमता लक्षात घेवून कापूस खरेदी केंद्रावर दररोज किती कापूस खरेदी करणे शक्य आहे तेवढ्या कापसाचे नियोजन करावे आणि त्याप्रमाणे दररोज तेवढा कापूस खरेदी करावा. यासाठी शेतकऱ्यांना तेवढेच टोकन आगाऊ द्यावेत. जेणेकरून कापूस खरेदी केंद्रांवर शेतकऱ्यांची एकदम गर्दी होणार नाही. यासाठी आवश्यकता वाटल्यास प्रत्येक दिवसाच्या टोकनला रंग ठरविण्यात यावा. उदा. सोमवारी पांढरा, मंगळवारी लाल इत्यादी. टोकन देताना शेतकऱ्याचा सातबारा उतारा व ग्रीनकार्ड तपासून घ्यावे. अशा प्रकारे केलेले नियोजन सर्व गावातील कापूस उत्पादक शेतकऱ्यांना माहिती व्हावे या दृष्टीने वृत्तपत्राच्या माध्यमातून अथवा गावात दवंडी देवून, दूरदर्शन तसेच रेडीओ इत्यादीच्या माध्यमातून प्रसिध्दी देण्यात यावी. या नियोजनांची अंमलबजावणी करण्यासाठी व आढावा घेण्यासाठी कापूस पणन महासंघाने विभागनिहाय बैठका घ्याव्यात. सदर सभेला सहकार विभाग, कृषी विभाग, बाजार समिती, महसूल विभाग, उर्जा विभाग, पोलीस विभाग, कामगार विभाग इत्यादी विभागातील संबंधीत अधिकाऱ्यांना बोलाविण्यात यावे. यासंबंधीचा अहवाल आठवड्यातून किमान एकदा शासनाला पणन संचालक यांचेमार्फत कापूस पणन महासंघाने सादर करावा.

(२) जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था व कापूस पणन महासंघाचे अधिकारी यांनी जिनिंग प्रेसिंग कारखाने चालू ठेवण्यासाठी व त्यांचे प्रश्न सोडविण्यासाठी त्यांची संयुक्त बैठक घ्यावी व जास्तीत जास्त जिनिंग प्रेसिंग संस्था चालू राहतील असे पहावे. जिनिंग प्रेसिंग संस्थांनी कापूस पणन महासंघाकडील कापसाचे जिनिंग प्रेसिंग प्राथम्याने करून घ्यावे. जिनिंग प्रेसिंगचे काम मंद गतीने होत असल्यामुळे प्रक्रियाअभावी जागा उपलब्ध होत नाही. यामुळे कापूस खरेदीस विलंब होत आहे. सबब, आवश्यकतेनुसार जिनिंग प्रेसिंग संस्थांनी जागा अपुरी पडत असल्यास लगतची जागा तात्पुरत्या स्वरूपात भाडे तत्वावर उपलब्ध करून घ्यावी. तसेच जिनिंग प्रेसिंगची व्यवस्था अपुरी पडत असल्यास अशा ठिकाणचा कापूस नजिकच्या जिनिंग प्रेसिंग केंद्रांवर पाठविण्यासंबंधीचे आवश्यकतेनुसार नियोजन कापूस पणन महासंघाने करावे.

(३) कापूस खरेदी काही ठिकाणी उशिरा सुरु होणे व लवकर बंद होणे असे होत असल्याचे निदर्शनास आले आहे. तेव्हा कापूस पणन महासंघाने सर्व केंद्र प्रमुखांना सूचना देवून सकाळी ९.०० वाजता खरेदी केंद्र सुरु होतील असे पहावे. तसेच त्या दिवशी देण्यात आलेले सर्व टोकनचा कापूस खरेदी केल्यानंतरच त्या दिवसाची खरेदी थांबवावी. काही अपरिहार्य कारणामुळे त्या दिवशीचे टोकन संपविता आले नाही, तर दुसऱ्या दिवशी ते प्राथम्याने घ्यावेत व त्यानंतरच दुसऱ्या दिवसाचे टोकनचा कापूस खरेदी करावा.

(४) काही खरेदी केंद्रांवर लिलावा अभावी सरकीचे ढीग पडून राहील्याने कापूस साठ्यासाठी जागा कमी पडते. त्यासाठी सरकीचे लिलाव व कापूस गाठींची विक्री विहित पद्धतीने त्वरीत करून जागा मोकळी करावी.

(५) वरीलप्रमाणे सर्व उपाययोजना केल्यानंतरही कापसाची आवक वाढत आहे असे दिसून आल्यास जादा केंद्र सुरु करण्याची कार्यवाही करण्याबाबत कापूस पणन महासंघाने आवश्यकतेनुसार नियोजन करावे.

(६) खरेदी केलेल्या कापसाचा चुकारा शेतकऱ्यांना वेळवेर अदा करण्यासंबंधी व त्या संबंधीच्या हुंड्या काढण्याबाबत वेळोवेळी दिलेल्या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन कापूस पणन महासंघाने करावे.

(७) वर नमूद केल्याप्रमाणे बाजार समित्यांनी आठवड्यातील प्रत्येक दिवसाला ठरवून दिल्याप्रमाणे वेगवेगळ्या रंगाचे टोकन शेतकऱ्यांना आगाऊ द्यावे व ज्या तारखांचे टोकन दिलेले आहेत त्या तारखेलाच शेतकरी त्यांचा कापूस बाजार आवारामध्ये/कापूस खरेदी केंद्रावर आणतील असे पहावे. टोकन वाटपात होणारे संभाव्य गैरप्रकार टाळण्यासाठी टोकन रजिस्टर बिनचूक ठेवण्यात यावे व क्रमाने टोकन देवून त्यांची नोंद बाजार समित्यांनी त्यामध्ये करावी. जेवढा कापूस खरेदी करण्याची केंद्रांची क्षमता आहे तेवढाच कापूस खरेदी करण्यासाठी आगाऊ टोकन देण्यात यावे म्हणजे अनावश्यक गर्दी होणार नाही. बाजार समित्यांनी त्यांच्या

आवारामध्ये खरेदी केंद्राला सुरक्षा भित, जनावरांना व शेतकऱ्यांना पिण्याचे पाणी, जनावरांसाठी चारा, शेतकऱ्यांसाठी निवास व्यवस्था, स्वच्छता व उपाहारागृहाची व्यवस्था, आग विझविण्यासाठी आग प्रतिबंधक यंत्रणा, जनरेटर सेट, इत्यादी सोयीसुविधा उपलब्ध करून द्यावयाच्या आहेत. ज्या बाजार समित्यांकडून अशा अत्यावश्यक सोयीसुविधा पुरविल्या जाणार नाही अशा बाजार समित्यांना बाजार फी पासून वंचित ठेवून त्यांच्यावर कारवाई करण्यात येईल. बाजार समितीच्या सचिवांनी, सभापतींनी व संचालक मंडळाने बाजार समितीच्या आवारातील नियोजन करण्यासाठी वेळोवेळी बैठका घ्याव्यात व यासाठी सर्व संबंधीत विभागाच्या अधिकाऱ्यांना बोलाविण्यात यावेत. तसेच कापूस खरेदी केंद्राला त्यांनी दररोज भेटी देवून त्या ठिकाणी उद्भवणारे प्रश्न स्थानिक पातळीवर सोडविण्यासाठी आवश्यक ते प्रयत्न करावेत.

(८) कापसाचे वजन जलद गतीने करण्यासाठी डिजिटल वजनकाटे बाजार समितीने घ्यावेत. त्यासाठी आवश्यक वाटल्यास कापूस पणन महासंघाकडून अग्रिम घ्यावे किंवा कॉटन टेक्नॉलॉजी मिशन (TMC) योजनेंतर्गत आर्थिक सहाय्य घेवून ही सुविधा उपलब्ध करून घ्यावी.

(९) सहायक निबंधक, सहकारी संस्था हे त्यांच्या तालुक्यातील बाजार समित्यांवर पदसिद्ध सदस्य आहेत. परंतु ते बाजार समितीच्या बैठकांना उपस्थित राहत नसल्याचे शासनाचे निदर्शनास आले आहे. सबब, त्यांनी बाजार समितीच्या सर्व बैठकांना उपस्थित राहून बाजार आवारातील कामकाज सुरळीतपणे चालू राहिल याबाबत दक्षता घ्यावी. तसेच त्यांनी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील सर्व कापूस केंद्रांना दररोज भेटी देवून कापूस खरेदीमध्ये येणाऱ्या अडीअडचणी सोडविण्यासाठी समन्वयकाची भूमिका पार पाडावी व अचानक उद्भवणाऱ्या परिस्थितीचे निराकरण करण्याचे त्यांनी प्रयत्न करावे.

(१०) वरीलप्रमाणे सहायक निबंधक यांचे मार्फत कार्यवाही होत आहे किंवा कसे ही पहाण्याची जबाबदारी जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था यांची राहिल. यासाठी त्यांनी कापूस खरेदी केंद्रांना आठवड्यातून किमान एकदा भेट द्यावी. तसेच कापूस खरेदी संदर्भात आयोजित केलेल्या बैठकांना त्यांनी न चुकता हजर रहावे व त्यांनी कापूस खरेदीचे नियोजन व अंमलबजावणी करण्यासाठी आवश्यक ती समन्वयकाची कार्यवाही करावी. जिल्हा उपनिबंधक सहकारी संस्था यांनी त्यांच्या जिल्ह्यातील बंद पडलेल्या सहकारी जिनिंग प्रेसिंग संस्थांची बैठक बोलावून त्या चालू करण्यासाठी प्रयत्न करावेत. किरकोळ कारणासाठी बंद पडलेल्या जिनिंग प्रेसिंग संस्थांचा शोध घेवून त्या तात्काळ चालू करण्यासाठी प्रयत्न करावेत. यासाठी आवश्यकतेनुसार कामगार विभागाच्या अधिकाऱ्यांसोबत बैठक घेऊन त्यांची मदत व सहकार्य घ्यावे. ज्या जिनिंग प्रेसिंग संस्था एका शिफ्टमध्ये चालतात त्या भारनियमन विचारात घेऊन दोन शिफ्टमध्ये चालू राहतील असे पहावे.

(११) विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था यांनी त्यांचे विभागातील कापूस केंद्रांना भेटी देवून सहायक निबंधक व जिल्हा उपनिबंधक यांचेबरोबर समन्वय साधावा व कापूस खरेदीचे काम सुरळीत होईल असे पहावे. तसेच आवश्यकतेनुसार संवेदनशील असलेल्या कापूस खरेदी केंद्रांना प्राधान्याने भेटी द्याव्यात व विभागाचा पूर्ण आढावा घेवून दर आठवड्याला पणन संचालक यांचेमार्फत शासनाला अहवाल सादर करावा.

२. सदर परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २००७०१०४१७०६५९००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(प्र. सं. इंदुलकर)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन,
सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग.

प्रत -

- १) मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव,
- २) मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,
- ३) मा.मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव (सर्व),
- ४) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) वित्त विभाग/नियोजन विभाग/कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ७) कृषि पणन संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
- ८) अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य सह.कापूस उत्पादक पणन महासंघ म., नागपूर/मुंबई,
- ९) व्यवस्थापकीय संचालक, महा.राज्य सह.कापूस उत्पादक पणन महासंघ म., मुंबई,
- १०) कापूस उत्पादक विभागातील सर्व जिल्हाधिकारी.
- ११) कापूस उत्पादक विभागातील सर्व जिल्हा पोलीस अधिक्षक.
- १२) कापूस उत्पादक विभागातील सर्व विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था.
- १३) कापूस उत्पादक विभागातील सर्व जिल्हा उपनिबंधक सहकारी संस्था.
- १४) कापूस उत्पादक विभागातील सर्व व्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र.
- १५) कापूस उत्पादक विभागातील सर्व सहायक निबंधक, सहकारी संस्था.
- १६) कापूस उत्पादक विभागातील सर्व कृषि उत्पन्न बाजार समित्या.
- १७) ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय ग्रंथालय, विधानभवन, मुंबई-३२. (२ प्रती)
- १८) कार्यासन (१-स), सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय , मुंबई.
- १९) निवड नस्ती- १०-सी.